NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 12810

BONTSYE SHVAYG

Isaac Leib Peretz

The original of this title comes from the permanent collection of the YIVO Institute for Jewish Research, New York, NY

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אוניווערסאל ביבליאטעק

י. ל. פרץ.

1) באנציע שווייג
2) די ווילדע בריאה

[illegible]לע יידישע ב[illegible]
[illegible]רעכט אר[illegible]
„אלגעמיינער פערלאג"

ווארשא

י. ל. פּרץ.

MICROFORM

1) באַנציע שװייג

2) די װילדע בריאה

„אַלגעמיינער פערלאַג“
װ א ר ש א

געזעצט אין דער זעצעריי
און ס ט ע ר אָ ט י פּ
פון י. זעצער און ש. פרופעס
ווארשא לעשנאָ № 6

Drukarnia J. Hurwicza, Rymarska 2/4.

באנציע שווײג.

דאָ, אויף דער וועלט, האָט באָנציע שווײג׳ס טויט גאָר קײן אײַנדרוק נישט געמאכט! פרעגט עמי־צען בחרם: ווער באָנציע איז געוועזן. ווי אזוי ער האָט געלעבט, אויף וואָס ער איז געשטאָרבען? צי האָט אינ׳ם דאָס הארץ געפּלאַצט, צי די כּחות זענען איהם אויסגעגאנגען, צי דער מארך־בײן האָט זיך איבערגעבראָכען אונטער אַ שווערער לאַסט... ווער ווייסט? אפשר איז ער גאָר פאר הונגער געשטאָרבען!

א פערד אין טראַמוויי זאָל פאַלען, וואָלט מען זיך מעהר אינטערעסירט. עס וואָלטען צייטונגען גע־שריבען, הונדערטער מענשען וואָלטען פון אַלע גאַסען געלאָפען און די נבלה בעקוקט; בעטראַכט אפילו דעם אָרט, וואו די מפּלה איז געוועזן...

נאָר דאָס פערד אין טראַמוויי וואָלט אויך די

זביה נישט געהאט. עס זאָל זיין אזוי פיעל פערד, ווי מענשען טיזענד מיליאָן.

באָנציע האָט שטיל געלעבט און איז שטיל געשטאָרבען; ווי א שאָטען איז ער דורך — דורך אונזער וועלט!

אויף באָנציעס ברית האָט מען קיין וויין נישט געטרונקען, עס האָבען קיין כוסות געקלונגען! צו בר-מצוה האָט ער קיין קלינגענדיגע דרשה נישט געזאָגט... געלעבט האָט ער ווי א גראָה קליין קערנדעל זאַמד ביים ברעג פון ים, צווישען מיליאָנען זיינס גלייכען; און, אז דער ווינד האָט'ן אויפגעהויבען און אויף דער אנדערער זייט ים אריבערגעיאָגט, האָט עס קיינער נישט בעמערקט!

ביים לעבען האָט די נאַסע בלאָטע קיין צייכען פון זיין פוס נישט בעהאלטען? נאָכ'ן טויט — האָט דער ווינד דאָס קליינע ברעטעל פון זיין קבר אומגעוואָרפען; דעם קברן'ס ווייב האָט עס געפונען ווייט פון קבר און דערביי א טעפעל קארטאָפעל אָבגעקאָכט... עס איז דריי טעג נאָך באָנציעס טויט, פרעגט דעם קברן בחרם, ווי ער האָט'ן געלעגט!

וואָלט באָנציע א מצבה געהאט, וואָלט אפשר איבער הונדערט יאָהר אַן אַלטערטומס-פאָרשער זי געפונען, און דער נאָמען „באָנציע שוויַג" וואָלט נאָך אַמאָל איבערגעקלונגען אין אונזער לופט!

א שאָטען! זיין פאָטאָגראַפיע איז נישט גע-

בלייבען ביי קיינעם אין כח, ביי קיינעם אין האַרץ;
עס איז פון איהם קיין זכר געבליבען!
„קיין קינד, קיין רינד", עלענד געלעבט —
עלענד געשטאָרבען

ווען ניט דאָס מענשליכע גערודער, וואָלט אפשר עמיצער אַמאָל דערהערט ווי באָנציעס מאַרך-ביין האָט אונטער דער לאַסט געקנאַקט; וואָלט די וועלט מעהר צייט געהאַט, וואָלט עמיצער אפשר אַמאָל בעמערקט, אז באָנציע (אויך א מענש) האָט לעבענדיגערהייט צוויי אויסגעלאָשענע אויגען און שרעקליך איינגעפאַלענע באַקען; אז אַפילו ווען ער האָט גאָר שוין קיין לאַסט ניט אויף די פּלייצעס, איז איהם אויך דער קאָפּ צו דער ערד געבויגען, גלייך ער וואָלט לעבענדיגערהייט זיין קבר געזוכט! וואָלטען אַזוי וועניג מענשען ווי פערד אין טראַמוויי געווען, וואָלט אפשר אַמאָל עמיצער געפרעגט: וואו איז באָנציע אהינגעקומען?

ווען מען האָט באָנציען אין שפּיטאָל אַריינ-געפיהרט, איז זיין ווינקעל אין סוטערינע ניט לעדיג געבליבען — עס האָבען דערויף צעהן זיינס-גלייכען געוואַרט, און צווישען זיך דעם ווינקעל „אין פּלוט" ליציטירט; ווען מען האָט'ן פון שפּיטאָל-בעט אין טויטען-שטיבעל אַריינגעטראָגען האָבען אויף'ן בעט צוואַנציג אָרעמע קראַנקע געוואַרט... ווען ער איז אַרויס פון טויטען-שטיבעל — האָט מען צוואַנציג

הרוגים פון אונטער איין איינגעפאלען הויז געברענגט — — — ווער ווייסט ווי לאנג ער וועט רוהיג וואהנען אין קבר? ווער ווייסט וויפיעל עס ווארטען שוין אויף דעם שטיקעל פלאץ...

שטיל געבוירען, שטיל געלעבט, שטיל געשטארבען און נאך שטילער בעגראבען.

. . . .

נאר נישט אזוי איז געוועזען אויף יענער וועלט: דארטען האט באנציעס טויט א גרויסען איינדרוק געמאכט!

דער גרויסער שופר פון משיח'ס צייטען האט געקלונגען אין אלע זיבען הימלען: באנציע שווייג איז נפטר געווארען! די גרעסטע מלאכים מיט די ברייטסטע פליגעל זענען געפלויגען און איינער האט דעם אנדערן איבערגעגעבען: באנציע איז „נתבקש געווארען בישיבה של מעלה"! אין גן-עדן איז א רעש, א שמחה, א געדודער: „באנציע שווייג! א שפאס באנציע שווייג!!!"

יונגע מלאכים'לעך מיט בריליאנטענע אויגעלעך, גאלדענע דראט-ארבייטענע פליגעלעך און זילבערנע פאנטאפעלעך זענען באנציען אקעגן געלאפען מיט שמחה! דער גערויש פון די פליגעל, דאס קלאפען פון די פאנטאפעלעך און דאס פרעהליכע לאכען פון די יונגע, פרישע, רויזיגע מיילעכלעך האט פערפילט אלע הימלען און איז צוגעקומען ביז צום כסא=

הכבוד, און גאָט אַליין האָט אויך שוין געוואוסט,
אַז באָנציע שווייג קומט!

אברהם אָבינו האָט זיך אין טויער פון היכעל געשטעלט, די רעכטע האַנד אויסגעשטרעקט צום ברייטען „שלום עליכם" און אַ זיסער שמייכעל שיינט
אַזוי העל אויף זיין אַלטען פנים!

וואָס רעדעלט אַזוי אין היכעל?

דאָס האָבען צוויי מלאכים אין גן עדן אריין פאַר באָנציעס וועגען אַ גינגאָלדענע פאַטערשטוהל אויף רעדלעך געפיהרט!

וואָס חאָט אַזוי העל געבליצט?

דאָס האָט מען דורכגעפיהרט אַ גאָלדענע קרוין מיט די טהייערסטע שטיינער געזעצט! אַלץ פאַר באָנציען

— נאָך פאַרן פסק פון בית דין של מעלה?
פרעגען די צדיקים פערוואונדערע און נישט גאָר אָהן קנאר.

— אָה! ענטפערן די מלאכים, דאָס וועט זיין אַ פראָסטע פוסטע פאָרמע! געגען באָנציע שווייג וועט אפילו דער קטיגור קיין וואָרט אין מויל נישט געפינען! די „דיעלע" וועט דויערן פינף מינוט!
— איהר שפיעלט זיך מיט באָנציע שווייג? —

אַז די מלאכים'לעך האָבען באָנציען געחאפט
אין דער לופט און אָבגעשפּיעלט איהם אַ זמר; אַז

אברהם אבינו האָט איהם ווי איין אַלטען קאַמעראַד די האַנד געשאָקעלט; אז ער האָט געהערט, אַז זיין פּסוהל איז גרויס אין גן־עדן; אַז אויף זיין קאָפּ וואַרט אַ קרוין; אַז אין בית־דין של מעלה וועט מען איבער איהם קיין וואָרט נישט רעדען — האָט באַנגיט, גלייך ווי אויף יענער וועלט, געשוויגען פאַר שרעק: עס איז איהם דאָס האַרץ ענטגאַנגען! ער איז זיכער, אַז דאָס מוז זיין אַ חלום, אָדער אַ פּראָסטער טעות:

ער איז צו ביידע געוואָהנט! נישט איינמאָל האָט איהם אויף יענער וועלט גע׳חלומט, אַז ער קלויבט געלד אויף דער פּאָדלאָגע, גאַנצע אוצרות ליגען... און אויף נעהאַפּט האָט ער זיך נאָך אַ גרעסערער קבצן ווי נעכטען... נישט איינמאָל האָט איהם עס׳ץ פאַר טעות צוגעשמייכעלט, אַ גוט וואָרט געזאָגט און איבערגעדרעהט זיך און אויסגעשפּיגען...

— מיין מזל — טראַכט ער — איז שוין אַזוי!

און ער האָט מורא די אויגען אויפצוהייבען, דער חלום זאָל נישט פערשווינדען; ער זאָל זיך נישט אויפכאַפּען ערגיץ אין אַ הייל צווישען שלאַנגען און עגדיסען! ער האָט מורא פון מויל אַ קלאַנג אַרויסצולאָזען מיט אַ גליעד אַ ריהר צו טהון — מען זאָל איהם נישט דערקענען און אַוועקשליידערן אויף כף־הקל*)...

*) כף הקלע.

ער ציטערט און הערט נישט די מלאכים'ס קאָמפּליכּמענטען, זעהט נישט זייער טאנצען אַרום איהם, ער ענטפערט נישט אַברהם אבינו אויפ'ן הערצליכען „שלום עליכם", און — געפיהרט צום בית־דין של מעלה — זאָגט ער איהם קיין „גוט־מאָרגען" נישט...

איבער זיך איז ער פאַר שרעק!

און זיין שרעק איז נאָך גרעסער געוואָרען, אַז ער האָט, נישט ווילענדיג, דערזעהן די פּאָדלאָגע פון בית־דין של מעלה, סאַמע אַלבאַסטער מיט בריליאַנטען! „אויף אזא פּאָדלאָגע שטעהען מיינע פיס!" — ער ווערט אין גאנצען פערשטאַרט! „ווער ווייסט וועלכען גביר, וועלכען רב, וועלכען צדיק מען מיינט... ער וועט קומען — וועט זיין מיין פינסטערער סוף!"

פאַר שרעק האָט ער אַפילו נישט געהערט ווי דער פּרעזעס האָט בפירוש אויסגערופען: „די דיעלע פון באָנציע שווייג" און, דערלאַנגענדיג דעם מליץ יושר די אַקטען, געזאָגט: „לעז, נאָר בקצור!"

מיט באָנציען דרעהט זיך דער גאַנצער סאַלאָן. עס רוישט איהם אין די אויערן. אינ'ם גערויש הערט ער דאָך אלע מאָל שאַרפער און שאַרפער דעם מלאך־מליץ'ס זיס קול ווי אַ פידעל:

— — —

— זיין נאָמען — הערט ער — האָט איהם גע־

פאַסט ווי צו'ן אַ שלאַנק לייב אַ קלייד פון איין אַר־סיסט אַ שניידערס האַנד.

— וואָס רעדט ער? – פרעגט זיך בּאַנציע, און ער הערט ווי איין אומגעדולד קול האַקט איהם איבער און זאָגט:

— נאָר אָהן משלים!

— ער האָט זיך קיינמאָל — הויבט ווייטער אָן דער מליץ יושר — אויף קיינעם נישט געקלאָגט, נישט אויף גאָט, נישט אויף לייט; אין זיין אויג האָט קיינמאָל נישט אויפגעפלאַמט קיין פונק פון האַס, ער האָט עס קיינמאָל נישט אויפגעהויבען מיט אַ פרעטענזיע צום הימעל.

באַנציע פערשטעהט ווייטער נישט אַ וואָרט, און דאָס האַרטע קול שלאָגט ווייטער איבער:

— אָהן רעטאָריק!

— איוב האָט נישט אויסגעהאַלטען, ער איז אומגליקליכער געוועזען — —

— פאַקטען, טרוקענע פאַקטען! רופט נאָך אומגעדולדיגער דער פרעזעס.

— צו אַכט טאָג האָט מען איהם מל געווען —

— נאָר אָהן רעאַליזם!

— אַ מוהל אַ פישער האָט דאָס בלוט נישט פערהאַלטען —

— ווייטער!

— ער האָט אַלץ געשוויגען (פיהרט ווייטער

דער בליץ יוּטער) אפילו ווען די מוטער איז איהם געשטאָרבען און ער האָט צו דרייצעהן יאָהר א שטיפמאמע בעקימען... א שטיפמאמע א שלאַנג א מרשעת..

— מיינט מען דאָך אפשר פאָרט מיך? טראַכט באַנציע—

— אָהן אינסינואַציען *) אויף זרישע פּערזאָנען— גייוערט זיך דער פּרעזעס.

— זי פלעגט איהם קאַרגען דעם ביסען... אייער־נעכטיג פערשימעלט ברויט... האָר־פלאַקס פאר פּלייש... און זי האָט קאַווע מיט שמעטענע גע־טרינקען —

— צו דער זאַך! ערייט דער פּרעזעס.

— זי האָט איהם פאר דאָס קיין נעגעל ניט געקאָרגט און זיין ברוין־און־בלאָה לייב פלעגט ארויס־קיקען דורך אַלע לעכער פון זיינע פערשימעלט־צו־ריסענע קליידער... ווינטער אין די גרעסטע פרעסט האָט ער איהר באָרוועס אויפ׳ן הויף האָלץ געהאַקט, און די הענד זענען צו יונג און צו שוואַך געוועזען, די קלעצלעך צו דיק, די האַק צו שטומפּיג... ניט איינמאָל האָט ער זיך די האַנד פון די געלענקען אויסגעריסען, ניט איינמאָל האָט ער זיך די פיס

---

*) מלשינות.

אָבגעפּראַוועט? נאָר געשוויגן האָט ער, אַפילו זיך פאַר'ן פאָטער —

— פאַר'ן שכּור! לאָזט אַריין דער קטיגור, אין באָנציען ווערט קאַלט אין אַלע אבֿרים

— ניט געקלאָגט, ענדיגט דער מליץ יושר דעם זאַך.

— און שטענדיג עלענד — פירט ער ווייטער — קיין חבֿר, קיין תּלמיד תּורה, קיין חדר... קיין גאַנץ בגד... קיין פרייע מינוט —

— פאַקטען — רופט ווייטער דער פּרעזעס.

— ער האָט געשוויגן אַפילו שפּעטער, ווען דער פאָטער האָט'ן, שכּור'פרהייט אַמאָל אָנגעכאַפּט ביי די האָר און אין מיטען אַ שניידיגער ווינטער=נאַכט אַרויסגעוואָרפען פון שטוב; ער האָט זיך שטיל אויפגעהויבען פון שניי און איז אַנטלאָפען וואו די אויגען האָבען איהם געטראָגען...?

אויפ'ן גאַנצען וועג האָט ער געשוויגען... ביי'ם גרעסטען הונגער האָט ער נאָר מיט די אויגען געבעטעלט!

ערשט אין אַ שווינדעלדיגע, נאַסע פריהלינג=נאַכט, איז ער אין אַ גרויסע שטאָדט אַריינגעקומען; ער איז אַריין ווי אַ טראָפּען אין אַ ים און דאָך האָט ער אין די אייגענע נאַכט אין אַרעסט פערבראַכט... ער האָט געשוויגען, ניט געפרעגט פאַר וואָס, פאַר

וויגן? ער איז אַרויס און די שווערסטע אַרבייט געַ-
זוכט: נאָר ער האָט געשוויגען!

שווערער פאַר דער אַרבייט איז געווען זי
צו געפינען — ער האָט געשוויגען!

באָדענדיג זיך אין קאַלטען שווייס, צוזאַמען-
געדריקט אונטער דער שווערסטער לאַסט, ביים
גרעסטען קראַמפף אין לעדיגען מאָגען — האָט ער
געשוויגען!

בעשפריצט פון פרעמדער בלאָטע, בעשפיגען
פון פרעמדע מיילער, געיאָגט פון טראָטואַרען מיט
דער שווערסטער לאַסט אַראָב אין גאַסען, צווישען
דראָשקעס, קאַרעטען און טראַמווייס, קוקענדיג יעדע
מינוט דעם טויט אין די אויגען אַריין — האָט ער
געשוויגען!

ער האָט קיינמאָל נישט איבערגערעכענט, ווי-
פיעל פוד לאַסט עס קומט אויס אויף א גראָשען,
וויפיעל מאָל ער האָט שיער נישט די נשמה איס-
געגעבען, מאָהנענדיג זיין פערדיענסט; ער האָט
נישט גערעכענט, נישט זיין, נישט י ע נ ע ם ס מזל,
נאָר געשוויגען!

זיין אייגען פערדיענסט האָט ער אויך נישט
הויך געמאָהנט! ווי אַ בעטלער האָט ער זיך ביי דער
טהיר געשטעלט, און אין די אויגען האָט זיך אַ
הינטישע בקשה געמאָלט! „קים שפעטער” און ער
איז פערשוואונדען שטיל ווי אַ שאָטען, כדי שפע-

טער נאָך שטילער אויסצובעטלען זיין פערדיענסט!

ער האָט אַפילו געשוויגען, ווען מען פלעגט איהם אָברייסען פון זיין פערדיענסט אָדער אריינ־וואַרפען אַ פאַלשע מטבע׳...

ער האָט אַלץ געשוויגען...

— מיינט מען דאָך טאַקי מיך! טרייסט זיך באָנציע.

— איינמאָל — פיהרט ווייטער דער מליץ יושר נאָך אַ טרונקענער — איז אין זיין לעבען איין ענ־דערונג געשעהן... עס איז דורכגעפלויגען אַ קאַטש אויף גומענע רעדער מיט צו פלאַשעטע פערד... דער שמייסער איז שוין לאַנג פון ווייטענס געלעגען מיט אַ צושפאָלטענעם קאָפּ אויפ׳ן ברוק... פון די דער־שראָקענע פערדס מיילער שפריצט דער שוים, פון אונטער די פאַדקאָווס יאָגען זיך פונקען, די אויגען בלישצען ווי ברענענדיגע שטורקאַצען אין אַ פינ־סטערער נאַכט — און אין קאַטש זיצט נישט טויט, נישט לעבעדיג אַ מענש!

און באָנציע האָט די פערד פערהאַלטען!

און דער געראַטעוועטער איז געוועזען אַ יוד אַ בעל צדקה און האָט באָנציען די טובה נישט פערגעסען!

ער האָט איהם דעם געהרג׳טענס בייטש אי־בערגעגעבען; באָנציע איז אַ שמייסער געוואָרען!

נאָך מעהר — ער האָט איהם חתונה געמאַכט. נאָך מעהר — — ער האָט איהם אפילו מיט אַ קינד מערוואָרגט —

און באָנציע האָט אַלץ געשוויגען!

— מיך מיינט מען, מיך! בעפעסטיגט זיך באָנציע אין דער דעה, און האָט דאָך נישט די העזה אין אויג צו וואַרפען אויפ'ן „בית־דין של מעלה"...

ער הערט זיך ווייטער איין צום מלאך מליץ:

— — ער האָט געשוויגען אַפילו ווען זיין בעל טובה האָט אין קורצען באַנקראָטירט און איהם זיין לוין נישט בעצאָהלט...

ער האָט געשוויגען אַפילו ווען דאָס ווייב איז פון איהם ענטלאָפען און איבערגעלאָזט איהם אַ קינד פון דער ברוסט...

ער האָט געשוויגען אַפילו מיט פינפצעהן יאָהר שפעטער, ווען דאָס קינד איז אויפגעוואַקסען און גענוג שטאַרק געווען – באַנציען אַרויסצו־וואַרפען פון שטוב...

— מיך מיינט מען, מיך! פרעהט זיך באָנציע.

— ער האָט אַפילו געשוויגען—הויבט אָן ווייכער און טרויעריגער דער מלאך מליץ — ווען דער אי־געגער בעל טובה האָט זיך מיט אַלע אויסגעגלייכט, נאָר איהם קיין גראָשען שכירות נישט צוריקגעגעבען—

און אַפילו דעמאָלס, ווען ער איז באָנציען (ווייסער פאָהרענדיג אויף אַ קאַסטן מיט גומענע רעדער און פערד ווי לייבען) איבערגעפאָהרען...

ער האָט אַלץ געשוויגען! ער האָט אפילו דער פאָליציי ניסט געזאָגט, ווער עס האָט איהם צורעכט געמאַכט...

— ער האָט געשוויגען אַפילו אין שפּיטאָל, וואו מען מעג שוין שרייען!

ער האָט געשוויגען אפילו ווען דער דאָקטאָר האָט אָהן פינפצעהן קאָפּיקעס נישט געוואָלט צוגעהן צו זיין בעט, און דער הערטער, אָהן פינף קאָפּ. — טוישען איהם די וועש!

ער האָט געשוויגען ביים גוססן—ער האָט געשוויגען ביים שטאַרבען...

קיין וואָרט געגען גאָט, קיין וואָרט געגען לייט!

— דיקסי!

באָנציע הויבט אָן ווייטער צו ציטערן איבע'ן גאַנצען לייב. ער ווייסט, אַז נאָכ'ן מליץ יושר געהט דער קטיגור! ער ווייסט וואָס דער וועט זאָגען. באָנציע אַליין האָט זיין לעבען נישט געדענקט. נאָך אויף יענער וועלט האָט ער יעדע מינוט די פריה-הערדיגע פערגעסען... דער מלאך=מליץ האָט איהם

אַלץ דערמאָהנט... ווער ווייסט וואָס דער קטיגור וועט איהם דערמאָהנען!

— רבותי! הייבט אָן אַ שאַרף־שטעכענדיג־בריחענדיג קול —

נאָר ער האַקט אָב —

— רבותי, הייבט ער נאָך אַמאָל אָן, נאָר ווייכער און האַקט ווייטער אָב.

פּלוצליך הערט זיך, פון דעם אייגענעם האַלז אַרויס, כמעט אַ ווייך קול;

— רבותי! ער האָט געשוויגען! וועל איך אויך שווייגען!

עס ווערט שטיל — און פון פאָרנט הערט זיך אַ נייע ווייכע ציטערדיגע שטימע;

— באָנציע, מיין קינד באָנציע! רופט איהם ווי אַ האַרפע... מיין האַרציג קינד באָנציע!

אין באָנציען צו־וויינט זיך דאָס האַרץ... ער וואָלט שוין צעצוינד די אויגען געעפענט, נאָר זיי זענען פערפינסטערט פון טרעהרען... עס איז איהם אַזוי זיס־וויינענדיג קיינמאָל נישט געוועזען... „מיין קינד", „מיין באָנציע" — זייט די מוטער איז געשטאָרבען, האָט ער אַזאַ קול און אַזוינע ווערטער נישט געהערט —

— מיין קינד, פיהרט ווייטער דער אב־בית־דין — דו האָסט אַלץ געליטען און געשוויגען! עס איז נישט דאָ קיין גאַנץ גליעד, קיין גאַנץ ביינדעל אין

דײַן לײַב אָהן אַ וואונד, אָהן אַ בלוטיג אָרט, עס איז ניטט דאָ קײַן אײַין בעהאַלטען אָרט אין דײַן נשמה וואו עס זאָל ניטט בלוטען... און דו האָסט אַלץ געשוויגען...

דאָרט האָט מען זיך ניטט פֿערשטאַנען דערויף! דו אַלײַן האָסט גאָר אַפֿשר ניטט געוואוסט, אַז דו קענסט שרײַען און אַז פון דײַן געשרײַ קענען יריחו'ס מויערן ציטערן און אײַנפֿאַלען? דו אַלײַן האָסט פון דײַן פֿערשלאָפֿענעם כח ניטט געוואוסט...

אויף יענער וועלט האָט מען דײַן שווײַגען ניטט בעלוינט, נאָר דאָרט איז דער עולם השקר, דאָ, אויפֿ'ן עולם אמת, וועסט דו דײַן לוין בעקומען.

דיך וועט דאָס בית־דין של־מעלה ניטט משפט'ן, דיר וועט עס ניטט פסק'נען.

דיר וועט עס קײַן חלק ניטט אויס־און ניטט אָבטהײַלען; נעהם דיר וואָס דו ווילסט! אַלעס איז דײַן!

באָנציע הויבט דאָס ערשטע מאָל די אויגען אויף! ער ווערט ווי פערבלענדעט פון דער ליכט פון אַלע זײַטען: אַלעס בלאַנקט, אַלעס בלישצעט, פון אַלעס יאָגען שטראַהלען; פון די ווענד, פון די כלים, פון די מלאכים, פון די דיינים! סאַמע ענגלען!

ער לאָזט די מידע אויגען אַראָב!

— טאַקי? פֿרעגט ער מסופק און פערשעהמט.

— זיכער, ענטפֿערט פעסט דער אב־בית־דין!

זיכער, זאָג איך דיר, אַז אַלעס איז דײַן. אַלעס אין הימעל געהער צו דיר! קלויב און נעהם וואָס דו ווילסט, דו נעהמסט נאָר בײַ דיר אַליין!

— טאָקי? פרעגט באָנציע נאָך אַמאָל, נאָר שוין מיט אַ זיכערן קול.

— טאָקי! טאָקי! טאָקי! ענטפערט מען איהם אויף זיכער פון אַלע זייטען.

— נו, אויב אַזוי — שמייכעלט באָנציע — וויל איך טאָקי אַלע טאָג אין דער פריה, אַ הייסע בולקע מיט פרישע פוטער!

דיינים און מלאכים האָבען אַראָבגעלאָזט די קעפּ פערשעהמט: דער קטיגור האָט זיך צולאַכט.

די ווילדע בְּרִיאָה.

(ערצעהלונג).

דאס ערשטע מאל אטהעמט זי אב פריי: דאָס ערשטע מאָל לאזט מען זי ארויס אין גאס אריין... און זי טאנצט ארום אין שניי!

וואס זומער איז געווען, געדענקט זי נישט. אונטער'ן קורצען שטערן, מיט דער גרינליכער הויט בעדעקט, איז דא ווייניג פלאץ אויף א גוטען זכרון. די ליבטיגסטע איינדריקע ווערען באלד טונקעל און פערלאשען. זי אליין ווייס אפילו נישט, ווי אלט זי איז. און קוקענדיג אויף איהר איז אוממעגליך איהרע יאהרען צו שאצען. זי זעהט אויס דיק — דאס איז אבער נאר דאס ביימעל אויפגעלאפען. — די ברוסט איז איינגעפאלען, דאס קעפעל קליין, די הויט אויפ'ן פנים קנייטשט זיך, נאר זי איז אין גאנצען צו דין און קליין, מען זאל זי רעכענען

עלטער ווי 9—10 יאהר. דאס אויסזעהן טוישט זיך ביי איהר אלע מינוט: נאך א קינדיש-ליכטיגען שמייכעל, לעגט זיך אויפ'ן אלטען פנים איין איינגע-שכארעטער באָכט; טהייל מאל פערקרימען זיך איהר די ליפען און די אויגען ברענען אונהיימליך אונטער צוזאמענגעצויגענע, האלב ווייניג בעוואקסענע ברעמען. איהרע געדאנקען בינדען זיך נישט איינער אָן צוויי-טען, נאר ווארפען זיך דורך און טוישען זיך אהן א שום צוזאמענהאנג...

און זי איז נישט אזוי געבוירען... די באָבע, וואָס האָט זי אָבגענומען האָט געזאָגט: „א שעהן קינד!" די ערשטע פאָר יאָהר האָט זי גוט געוואק-סען. זי האָט פריהער די ברוסט, דערנאָך די מוטער, דערנאָך דעם פאָטער און שפעטער אַלץ אין שטוב דערקאָנט: די שווארצע אויגעלעך זענען איהר אַלע טאָג העלער און ריהרעוודיגער געוואָרען. נאָר דאָס האָט נישט לאַנג געדויערט. אין א צייט אַרום הויבט זי אָן געהן צוריק... דער שכל'דיגער פונק וועקט זיך איהר אין די אויגען אלע מאָל זעלטענער... ווייניגער געדענקט זי די זאך. דער פאָטער איז שוין אוועק אַ יאָהר פינף, דאָך געדענקט זי גאַנץ גוט ווי ער פלעגט זי האלטען אויף דער שויס און קושען און די מוטער האט זי איהם אויסגעריסען פון דער האַנד, ער זאל איהר נישט אויסקושען די נשמה. טהייל מאָל געדענקט זי, איז זי ביי דער מוטער

געזעסן אין דער קאַמער און געשטאַנען ביי דער מוטער אונטער די פלייצעס און האט זיך בעוויזען אַלע מאל אין אַנ'אַנדער זייט: קוקו! קוקו! — די שטוב, די פנים'ער זענען אזוי לוסטיג און וואַרעם געוועזען...

דערנאָך האט דאָס אָבער אויפגעהערט. עס איז עפּיס געוואָרען שטיל און טרויעריג אין ווינקעל. די שטוב איז עפּיס לעדיג געוואָרען, דער פאָטער פלעגט אַ סך מאָל שרייען, די מוטער וויינען; טהייל מאָל האָט מען אזוי הויך געשריגען, אַז זי פלעגט אַנט-לויפען אין אַ ווינקעלע און בעהאַלטען זיך פאַר שרעק. אין אַ צייט אַרום האָט מען זי אָנגעהויבען שלאָגען, דערביי אַלע מאָל ווייניגער צו געבען עסען... דער-נאָך איז דער פאָטער געשטאַנען אין שטוב פער-פינסטערט מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען. די מוטער האָט בעהאַלטען דאָס פּנים אין די הענד און האָט זיך געוואָרפען מיט'ן גאַנצען קערפּער.. דער פאָטער האָט שטיל געזאָגט: „איך וועל שיקען געלד!" און האָט זיך איבערגעדרעהט און אַרויסגעגאַנגען... ער איז באַלד נאָך אַמאָל אַריינגעקומען, נאָר זי האָט איהם שוין קוים דערקענט, אַזוי בלאַס, אַזוי איינגעבויגען איז ער געוועזען... ער האָט געקוקט אַ פּאָר מינוט אויף ביידען און איז נאָך אַמאָל שוין אויף שטענדיג אַרויס פון שטוב...

פון דאַמאָלס אָן איז די צייט פאַר איהר אַ שטיק וועגס אין אַ פינסטערע נאַכט, אַ מין שלעפּען

זיך אין אַ װיסטעניש, צוּן אַ בױמעל, אָהן אַ בלימעל...
הונגער און קעלט אָדער אַ הײסע קאַרטאָפֿלע און
קיום דערװאַרעמט זיך אין בעט...

נאָר אַצינדערט שמײכעלט זי... דאָס ערשטע
מאָל (דאַכט זיך איהר) האָט מען זי אַרױסגעלאָזט
פֿון די תפיסה.

אַ גאַנץ װינטער האָט זי די מוטער נישט אַרױס=
געלאָזט פֿון שטוב. װען זי האָט זיך אױפֿגעכאַפּט איז
די שטוב געװעזען לעדיג, די טױבען פֿערקאָװעט,
די טהיר פֿערשלאָסען, נאָר בײם בעט, אױף אַ שטי=
קעל לײנװאַנד איז געװעזען גרײט פֿאַר איהר עפּיס
צו עסען: אַ שטיקעל ברױט, טהײל מאָל אַ בײגעל,
אַ נעכטיגע געבראָטענע קאַרטאָפֿלע... דאָס אַלץ איז
געװעזען קאַלט און זי פֿלעגט עס צו דערװאַרעמען
אין בעט און דערנאָך עסען.. אַזױ פֿלעגט זי אָב=
ליעגען אַ גאַנצען טאָג. בײנאַכט ערשט איז געקומען
די מוטער, געבראַכט אַ ביסעל פֿײער און אָבגעקאָכט
אָדער געבראָטען פֿרישע קאַרטאָפֿלעס. טהײל מאָל
פֿלעגט די מוטער אַהײם קומען גאָר שפּעט. װאַר=
טענדיג אױף איהר, פֿלעגט זי טהײל מאָל װאַרפֿען
זיך אין קרײזען פֿאַר הונגער, אַרױסשפּרינגען פֿון
בעט און באָרװעס אַרומלױפֿען אין שטוב און-רײסען
זיך די האָר, נאָר פֿאַר דאָס פֿלעגט איהר דאַמאָלס
די מוטער ברענגען עפּיס גוטע, זיסע אָדער פֿעטע
װאַלעו. אַמהעסטען איז געװעזען בײ נאַכט די מוטער

האָס זיך צו איהר געלעגט. פריהער איז געוואָרען שרעקליך קאַלט, נאָר עס איז אַלץ נאָך וואַרעמער געוואָרען און זי פלעגט זיך צודריקען צו דער מוי-טער אַלץ פעסטער און פעסטער. מיט דער צייט האָט זי זיך צוגעוואָהנט צו שלאָפען ביי טאָג און צו וואַכען ביי נאַכט. און ענהויב נאַכט איז נישט גוט געוועזען; פאַר'ן איינשלאָפען האָט די מאַמע שטאַרק געוויינט, נאָר דערנאָך איז געוואָרען וואַרעם און שטיל און זי איז געלעגען און געלעקט די פֿינ-גער און געקוקט אין פֿענסטער אַריין... איבער'ן פֿענ-סטער זעהט זי אַלערליי ביימער, דורך זיי ריסט זיך אָפּט אַריין אַ ליכטיגער שטראַהל און איהר דוכט זיך אַז דער פֿאָטער שטעהט אינטערן פֿענסטער און שמייכעלט.

סהייל מאל איז זי בעז געוואָרען אויף דער מוטער, וואס לויפט ארום א גאנצען טאג אין גאס און האלט זי אין תפיסה; דאמאלס האט זי נישט געוואָלט עסען, נישט ארויסגעלאזט די מוטער אין בעט און טהייל מאל געוואלט זי נאך דראפען און בייסען... נאר איהר אייגענער הונגער און די מוטערס טרערען האבען זי איבער-געדבר'ט... זי עסט וואס די מוטער האט איהר געברענגט און פרעגט נאך אלץ אין כעס: — וואס לויפסטו — הא? (זי רעדט שלעכט און שווער). אומזיסט וויל איהר די מוטער געבען צו פערשטעהן אז דאס לויפען איז נישט פאר נחת, אז זי לויפט

ארום צו „פערדיענען". עס זאל זיין וואס צו עסען. די קליינע פערשטעהט נישט וואס מען מיינט „פערדיענען", נאר זי האלט זיך נישט לאנג ביי איין זאך און פערגעסט אן אלעס. מהייל מאל וועקט זי דאך אויף די מוטער אין מיטען דער נאכט: „וואס פערדיענען?" עס געדויערט לאנג, איידער די מוטער רייסט אויף די אויגען, דערנאך בעט זי זיך ערשט: טאכטער לאז מיר שלאפען. נאר אבזאגען טאר מען איהר נישט, זי איז איינגעשפארט און וועט באלד אנהויבען צו בריקען. די מוטער מוז איהר דערצעהלען, אז זי געהט ארום פון הויז צו הויז, און ווכט אויב עס איז נישטא עפיס איין ארבייט: פאטיטעס ארויסציגיסען, ביי דער קיך העלפען, א גאנג געהן... זי הערט נישט אויס און גאנצען און האקט פלוצלונג איבער מיט א נייער שאלה:

— קרעפלעך — אדער האניג בעסער? די מוטער האט זיך שרעקליך צוויינט. „ווען האט זי קרעפלעך ווען האניג געגעסען?" זי האט דאך אמאל געמוזט ביידע האבען עסען און דאס זענען צוויי מאכלים, וואס זענען איהר ראפטיס ארויסגעשוואומען אין זכרון. די מוטער ווארפט זיך אין בעט אזוי ווי דאמאלס, ווען דער פאטער איז ארויסגעגאנגען...

באלד פערגעסט זי אין גאנצען. די מוטער בערוהיגט זיך און נעהמט זי ארום און קושט זי און האלזט, נאר אין דער פריה איז זי ביי דער מוטער'ס

אמעקנעהן נישט געשלאפען און געזאגט: מאמע — קרעפּלעך — האניג — ברעגג. די מוטער איז ארויסגע־לאפען פון שטוב.

איינמאל האט מען זי איפגעוועקט ביי טאג. פרעמדע מענשען האבען געעפענט די טהיר, אריינ־געבראכט די מוטער, אויסגעטהאן זי און אריינגעלייגט צו איהר אין בעט. זי האט זיך דערשראקען נאר עס איז איהר באלד גוט געווארען: דער מוטער'ס לייב האט געברענט ווי א פייער! עס איז איהר נאך קיין מאל אזוי ווארעם, אזוי טריקען נישט געווען!

ביים לעגען אין בעט ארבען האָבען די פרעמ־דע געוואָלט עפּיס ארויסנעהמען ביי דער מוטער פון דער האנד, נאָר זי האָט נישט געלאָזט... מן הסתם א קרעפּעל! זי לאָזט זיך אַרונטער אונטער דער קאָלדרע און געפינט די האַנד, זי עפענט זיך לייכט און זי שווימט ארויס פון אונטער דער דעקע מיט עפּיס ווייסעס, דינס אין האַרטס. זי האַפּט עס אין מויל אַריין, — עס עסט זיך נישט... זי נעהמט עס אַרויס פון מויל, בעקוקט און דערזעהט עפּיס א פּאַרטרעטעל, אַ קליינעס אין עק פּוג'ם ווייסען...

— וואָס — איז — דאָס — מאַמע? וועקט זי די מוטער, נאָר זי ענטפערט נישט.

עס קומען אַריין צווײ ווייבער, איינע דער־לאַנגט איהר עפּיס צו עסען — א לעקעכל — און נעהמט ביי איהר אַרויס דאָס ווייסע מיט דעם

פּאַרטרעטעל אויס דער האַנט, עס איז אַ בריעף, נאָר בײדע װײבער קענען נישט לייענען.

דערװײל קומט אָן אײן גאַנסבערגין דעקט אויף די מוטער, בעגליקט זי, נעמט בײ איהר די האַנד...

זי הייבט אָן שרײען, זי האָט מורא מען זאָל איהר די מוטער נישט צונעהמען, און עס װערט איהר אײן קאַלט. נאָר מען דערלאַנגט איהר עפּיס אין מויל און זי שװײגט.

— ר' מרדכי' מאַכט אײנע פֿון די װײבער, לייענט נאָר דעם בריעף.

דער פרעמדער טהוט עס אין שאָקעלט מיט'ן קאָפּ

— דער מאַן — זאָגט ער — שרײבט, אַז ער איז קראַנק געװאָרען פֿון דער שװערער אַרבײט. אַ שנײדער איז ער, אַרבײט אַכצעהן שעה אַ טאָג... ער בעט זי, זי זאָל איהם שיקען געלד צוריק־קומען...

— נאָך! נאָך! זיס! האָקט די קלײנע איהם איבער און שטרעקט אויס די הענד.

די װײבער הערען זי נישט.

— אויף שעהנע צרות געקומען - זאָגט אײנע.

און מען איז געזעסען הינס, דערנאָך האָט מען נאָך אײנגעהײצט אין אויװען.

װאָס פֿאַר אַ גאָלדענע נאַכט עס איז געװעזען

די מוטער װאַרעמט... ביים בעט זיצט אַ פרעמדע און דרעמעלט און װען זי האַפּט זיך אויף, דער= לאַנגט זי עפּיס די מוטער אין מויל אַריין. זי װיל אויך דאָס אייגענע. זי װיל שוין אָנהייבען שרייען, נאָר די פרעמדע האָט מורא פאַר איהר קול און דערלאַנגט איהר עפּיס זיסעס, זי רופט עס לעקע= כעל און זעצט זיך צוריק און דרעמעלט װײטער. און דאָס לאָך פון אייזען איז אָפען, עס ברענט... װעה, װעה, אַזוי רויט, אַזוי שרעק. עס דרעהט זיך, עס טאַנצט ציק=ציק=ציק! ערשט שװאַרץ, אַצינד רויט, אוי װי שעהן=רויט...

איין מאָל ביי נאַכט האָט מען זי איינגעװי= קעלט אין אַ װאַרעמען שאַל און געטראָגען פריהער ערגיץ װייט, דערנאָך הויך אויף טרעפּ און מען האָט זי אַריינגעברענגט אין איין פרעמדע, קאַלטע שטוב אַריין. אין מיטען שטוב איז געזעסען אַ קליינע אַלטע ציטעריגע יודענע און האָט געפּליקט פעדערן, און די זייטען אויף בענקעס אויף דער פּאָדלאָגע זענען קינדער געשלאָפען...

די פעדער=פּליקערין האָט זיך נישט גערירט פון אָרט, נאָר געפרעגט מיט אַ פּישטשענדיג אָרגע= ריסען קול:

— װער װעט צאָהלען?

— מען װעט שוין צאָהלען! האָבען געענט= פערט די יודענעס װאָס האָבען זי געברענגט.

— מאַמע׳ האָט די קליינע אַרויסגעלאָזט אַ געוויין, פאַר שרעק און קעלט צוזאַמען.

נאָר קיינער קוקט זיך אויף איהר נישט אוהם.

— איתּימה? פרעגט ווייטער די פערפערדעטע אַלטע.

— נאָך נישט...

— מאַמע׳

— שריי נישט בהמה, ענטפערט איהר איינע פון די יודענעס, די מאַמע איז אַוועקגעפאָהרען.

פּליצלינג איז איהר פרעהליך געוואָרען און אַ שפּילדיגער פינק האָט זיך איהר בעוויזען אין די אייגען.

צום... צום... טאַטען? — נאָר מען ענטפערט איהר נישט.

— וואו ויעט זי שלאָפען?

— הינט מיט מיר.

די יודענעס לעגען זי אין אַ קאַלט בעט אַריין, דעם שאַל נעהמט מען צו און זי הויבט אָן ציטערן.

— מאַמע! צולאָזט זי זיך אויף אַ קול.

— נעהמט זי איין, פריידעל, זאָגען די יודענעס.

— געהט נאָר, געהט ענטפערט די פערפערדערטע, דאָס איז שוין מיין זאַך.

די וואָס האָבען זי געבראַכט געהען אַוועק און די יודענע פון די פעדערן הויבט זיך אויף און געהט צו איהר צו.

— שווײַג׳ — מאַכט זי האַרט און טרוקען. און זי דערשרעקט זיך און בלײַבט שטיל.

זי קריגט אין דער פריה, גלײַך מיט נאָך 4 קינדער, אַ שטיקעל ברויט מיט טהײ — טהײ האָט זי שוין לאַנג נישט געטרונקען. זי האָט עס גאָר פֿערגעסען. בײַ טאָג קריגט זי אַ ביסעל קאַרטאָפֿלעס אָדער קאשע, בײַ נאכט ווײַטער טהײ מיט ברויט... זי איז כמעט זאַט, נאָר עס איז איהר נישט גוט. זי האָט פײַנד די קינדער און מורא פֿאַר פרײַדלען און בענקט...

— מאַמע!

נאָר פרײַדעל גיט אַ קוק אויף איהר און זי שווײַגט. פרײַדלען האָט זי שרעקליך פײַנד.

איין מאָל בײַ נאַכט (זי האָט נאָך אַלץ נישט איהר שעניק און שלאָפֿט נאָך אַלץ נישט בײַ נאַכט נאָר בײַ טאָג) קריגט זי חשק זיך איבערצודרעהען צו דער אַלטער און צו בײַסען און דראַפען די שלעכטע, די מרשעת... נאָר פרײַדעל שלאָפֿט מיט האַלב אָפֿענע אויגען און זי דרעהט זיך צוריק איבער דערשראָקען.

— ווֶעסט אײַנליעגען אַמאָל? פישצעט פרײַדעל׳ס קול און דערלאַנגט מיט דער בײַנ׳גער פֿויסט אין די פלײצעס.

מיט דער צײַט האָט זי די מוטער פֿערגעסען; דאָך בענקט זי און שרײַט אַלץ אין אײנעם: ארויס! ארויס!

זי האָט איהר שעניק בעקומען און פון דעמאָלס אָן האָט זי פאַר פריידלען וועניגער מורא: זי אַנט־לויפט פאַר איהר, און אין לויפען קעהרט זי איהם און שלאָגט די קינדער, צויאָגט די פעדערן, צו־ברעכט דעם טאָפּ פון זיי... פריידעל האָפט אַ בעזים, נאָר זי פערלירט דעם אָטהעם נאָכיאָגענדיג די „ווילדע בריאה". פאַר דאָס איז זי זיך אָן איהר שפּעטער נוקם. זי מאַכט זיך רוהיג און שטיל. פאַר דאָס אַז די „חילדע בריאה" שלאָפט שפּעטער אויף דעם שעניק, וואַרפט זי זיך אויף איהר אַרויף אין צוהאַקט איהר דאָס לייב מיט די נעגעל. זי וויינט נישט, נאָר פערבלוטיגט בייסט זי די ליפּען. די רעשט גרינע קינדער בעהאַלטען זיך אין די ווינ־קעלעך און אָטהעמען פאַר שרעק...

נאָר היינט האָט דאָס אַלץ אויפגעהערט. אַ יודענע איז געקומען צו פריידלען און געזאָגט, אַז מעהר וועט מען שוין פאַר דער ווילדער נישט צאָהלען: „נישטאָ פון וואַנען".

פריידעל האָט זיך אויפגעשטעלט, אין די אויגען האָט איהר אויפגעבליצט דאָס רשעות, זי האָט אָנגעכאַפּט די „ווילדע בריאה" און אַרויסגע־שטופּט פון שטוב.

די חילדע בריאה איז אַראָבגעקראָכען אויף אַלע פיער פון די טרעפּ (געהן אויף טרעפּ האָט די

גישט געקענט) און אַצינד, האַ, האַ! זי זעהט די
נאַס! אַזוי ווײַס, אַזוי שעהן! אַ גלײַכער, ווײַסער,
בלישטשענדיגער שניי! הו האַ!

און זי לויפֿט איבערן שניי באָרוועס און
לאַכט...

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]